

УДК 336.717.3(477)

Руцишин Н. М.

Милян І. І.

Львівський торговельно-економічний університет

СУЧАСНИЙ СТАН ТА НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ДЕПОЗИТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВ УКРАЇНИ

У статті висвітлено економічну сутність депозитів та депозитної діяльності банківських установ. Наведено етапи здійснення депозитної діяльності банків. Проаналізовано динаміку складу та структури залучених депозитів банків України за останні п'ять років в розрізі депонентів. Досліджено зміни строкових депозитів та депозитів до запитання вітчизняних банків за 2014–2018 рр. Оцінено депозити банків в розрізі валют за досліджуваній період. Окреслено напрями розвитку депозитної діяльності вітчизняних банків. Наведено шляхи підвищення ефективності депозитної діяльності банківських установ.

Ключові слова: депозит, депозитна діяльність банків, депозити юридичних осіб, депозити фізичних осіб, депозитна політика банків.

Постановка проблеми. На сучасному етапі економічного розвитку депозитна діяльність банків України має велике значення для їх ефективного функціонування. Розвиток ринкових умов та банківської системи спричинив загострення конкуренції між банками за фінансові ресурси. Наявність достатнього обсягу депозитних ресурсів є основою здійснення активних операцій банків, що дає змогу отримувати максимальні прибутки та диференціювати ризики. Залучені депозити визначають перспективи розвитку банків та їх можливості вдосконалювати спектр банківських продуктів і послуг на фінансовому ринку. Сьогодні основну суму депозитів складають кошти юридичних осіб, які формуються в процесі кругообігу промислового та торгового капіталів, а також особисті грошові заощадження фізичних осіб. Для підтримання власних позицій на ринку, підвищення стійкості, конкурентоспроможності та прибутковості банкам необхідно вдосконалювати депозитну політику, застосовувати різноманітні фінансові інструменти, розширювати свою депозитну діяльність, пропонувати своїм клієнтам нові депозитні продукти. Саме тому дослідження сучасного стану депозитної діяльності банків та окреслення напрямів її розвитку є необхідними та актуальними завданнями.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання депозитної діяльності банків досліджували як вітчизняні, так і зарубіжні науковці, такі як А.М. Герасимович, О.В. Васюренко, В.В. Коваленко, Р.Р. Коцовська, О.М. Кумейко, І.О. Лютий, О.М. Петрук, В.А. Табачук, Р.І. Тиркало. Проте, незважаючи на велику кількість досліджень цієї теми, вона залишається актуальною, адже особливістю такої діяльності є те, що вона становить основу, яка формує як пасивні, так і активні операції банків.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Депозитна діяльність вітчизняних банків потребує постійного моніторингу та аналізу ситуації, надзвичайно важливим є регулярне оновлення інформації, що дає змогу охарактеризувати та побачити видимі проблеми, а також навести методи їх вирішення.

Мета статті полягає в аналізі депозитної діяльності банківських установ України впродовж останніх п'ять років, окресленні напрямів її розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ефективна депозитна діяльність на ринку банківських продуктів і послуг має максимально задовольняти різноманітні цільові потреби клієнтів шляхом розроблення та впровадження модифікацій депозитних продуктів, удосконалення технологій депозитного обслуговування роздрібних клієнтів. Це дасть змогу залучати більшу кількість клієнтів, завойовувати нові сегменти ринку, а також проводити успішну конкурентну боротьбу. Для досягнення цієї мети банки повинні дотримуватись принципу гнучкої депозитної політики.

Слід зазначити, що депозитна діяльність банків кореляційно залежить від вибраної концепції формування та реалізації депозитної політики. Зокрема, депозитна політика банків – це складне економічне явище, сутність якого необхідно розглядати як у широкому, так і у вузькому значеннях. У широкому значенні депозитну політику банків характеризують як стратегію та тактику банків під час їх діяльності щодо залучення ресурсів задля повернення, а також організації депозитного процесу та управління ним. Під депозитною політикою у вузькому значенні розуміють стратегію та тактику банків щодо організації депозитного процесу задля забезпечення їх ліквідності [1, с. 835].

Депозитна діяльність – це діяльність банківських установ щодо залучення тимчасово вільних коштів фізичних та юридичних осіб для розміщення їх на власний розсуд для отримання прибутку.

Депозитна діяльність банків включає етапи, відображені на рис. 1.

Основою здійснення депозитної діяльності є депозитні операції, які трактуються як пасивні операції банків із залучення грошових коштів юридичних та фізичних осіб у національній та іноземній валютах у формі вкладів (депозитів) шляхом їх зарахування на відповідні рахунки на певних умовах [3, с. 166].

Відповідно до Положення про порядок здійснення банками України вкладних (депозитних) операцій з юридичними та фізичними особами вклад (депозит) – це грошові кошти в готівковій або безготівковій формі у валюті України або в іноземній валюті чи банківські метали, які банк прийняв від вкладника або які надійшли для вкладника на договірних засадах на визначений строк зберігання чи без зазначення такого строку (під процент або дохід в іншій формі), а також підлягають виплаті вкладнику відповідно до законодавства України та умов договору [4].

Згідно з О.М. Петруком депозит – це кошти, що надаються фізичними чи юридичними особами в управління резиденту, визначеному фінансовою організацією згідно з чинним законодавством України, або нерезиденту на чітко визначений строк та під процент і оформлюються відповідною угодою [5, с. 74].

О.В. Дзюблюк дає таке визначення депозиту: це грошові кошти, які внесені в банк клієнтами, зберігаються на їхніх рахунках та використовуються згідно з укладеною угодою та банківським законодавством [6, с. 100].

Депозит (вклад) – це грошові кошти в національній та іноземній валютах, передані їх власником або іншою особою за його дорученням у готівковій або безготівковій формі на рахунок власника

для зберігання на певних умовах [3, с. 168]. До депозитів належать засоби, які розміщені в банку за бажанням клієнтів [7, с. 268]. Депозитні вклади відіграють важливу роль у формуванні ресурсної бази банків, слугують мірою довіри та визнання діяльності банків вкладниками.

З вищенаведених визначень сутності депозиту можна охарактеризувати депозитну діяльність банку як діяльність, пов'язану із залученням тимчасово вільних коштів у юридичних та фізичних осіб в іноземній та національній валютах, що має чітко визначені умови. Депозитна діяльність банківських установ передусім спрямована на забезпечення стабільної ресурсної бази та захист інтересів вкладників і кредиторів [8, с. 625].

Суб'єктами депозитної діяльності є банки та депоненти (вкладники). Об'єктами депозитних операцій є ті самі кошти, які розміщені на рахунках у банках і за якими банки виплачують відсотки. Умови виплати процентів за цими депозитами обумовлюються у двосторонніх угодах. Залишки коштів на цих рахунках постійно змінюються, тому банки цей вид залучених коштів можуть використовувати тільки для короткострокових кредитів, постійно слідкуючи за поточною ліквідністю балансу.

Динаміка складу залучених депозитів банків України за 2014–2018 рр. в розрізі депонентів відображена в табл. 1.

Більшість депозитів українських банків складають вклади фізичних осіб. Цей вид вкладів має позитивну тенденцію до зростання. Депозити фізичних осіб зросли з 422 733 млн. грн. станом на 1 січня 2015 р. до 532 678 млн. грн на 1 січня 2019 р., тобто на 109 945 млн. грн., або в 1,26 рази.

Впродовж останніх п'яти років спостерігається стабільне збільшення вкладів юридичних осіб з 295 472 млн. грн. на 1 січня 2015 р. до 430 578 млн. грн. на 1 січня 2019 р., а саме в 1,46 рази.

Динаміка структури депозитів банків України в розрізі депонентів за 2014–2018 рр. наведена на рис. 2.

Питома вага депозитів фізичних осіб банків України на початок 2015 р. сягнула понад 58%, а впродовж 2016–2019 рр. перебувала на рівні понад 50%. Питома вага депозитів юридичних осіб банків України станом на 1 січня 2015 р. склала 41,14%, а впродовж 2015–2018 рр. перебувала на рівні понад 40%. Зокрема, на 1 січня 2017 р. депозити як фізичних, так і юридичних осіб

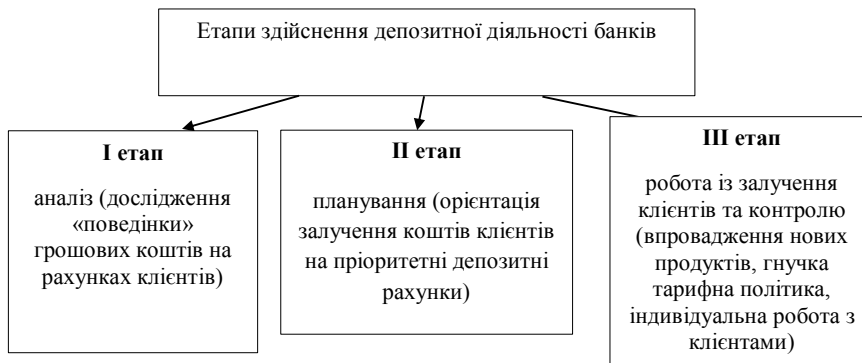

Рис. 1. Етапи здійснення депозитної діяльності банків

Джерело: складено на основі джерела [2]

Таблиця 1

Динаміка складу залучених депозитів банків України за 2014–2018 рр. в розрізі депонентів

Показники	Станом на 1 січня					Відхилення 2018/2014 рр., (+, -)	Темп змін 2018/2014 рр., рази
	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.		
Депозити фізичних осіб банків України, млн. грн.	422 733	399 841	435 826	480 001	532 678	109 945	1,26
Депозити юридичних осіб банків України, млн. грн.	295 472	360 453	424 212	427 478	430 578	135 106	1,46
Усього депозитів банків України, млн. грн.	718 205	760 295	860 038	930 004	963 256	245 051	1,34

Джерело: складено на основі джерела [9]

склали 50% загальної сукупності депозитів банків України.

Динаміка складу залучених депозитів банків України за 2014–2018 рр. в розрізі видів наведена в табл. 2.

Аналізуючи депозити до запитання за п'ять останніх років, спостерігаємо зростання на 215 386 млн. грн., або в 1,79 рази. Згідно з даними, наведеними в табл. 2, впродовж 2014–2017 рр. строкові депозити переважають над депозитами до запитання, оскільки за строковими вкладками значно вищі відсотки, ніж за вкладками до запитання. Станом на початок 2019 р. ситуація кардинально змінилась: депозити до запитання хоч і не суттєво, проте переважають, що пов'язане з політичною та економічною ситуацією в країні та страхом осіб втратити свої заощадження. Проте строкові вклади також мають свої недоліки, адже кошти недоступні до зазначеного періоду в разі

такого депозиту, на відміну від вкладів до запитання, коли вкладники можуть забрати кошти в будь-який момент, але за значно нижчі відсотки.

Динаміка складу залучених ресурсів банками України юридичних та фізичних осіб за 2014–2018 рр. в розрізі валют наведена в табл. 3.

Згідно з даними табл. 3 впродовж 2014–2018 рр. спостерігається зростання депозитів фізичних осіб в іноземній валюті на 17 397 млн. грн., або в 1,08 рази, проте за 2018 р. цей вид депозитів зменшився на 2 660 млн. грн. Депозити юридичних осіб в іноземній валюті зросли за останніх п'ять років на 30 618 млн. грн., або в 1,26 рази, однак за 2017–2018 рр. вони зменшилися з 183 305 млн. грн. на 1 січня 2017 р. до 150 332 млн. грн. на 1 січня 2019 р., тобто на 32 973 млн. грн.

Динаміка структури депозитів України юридичних та фізичних осіб банків України в розрізі валют за 2014–2018 рр. наведена на рис. 3.

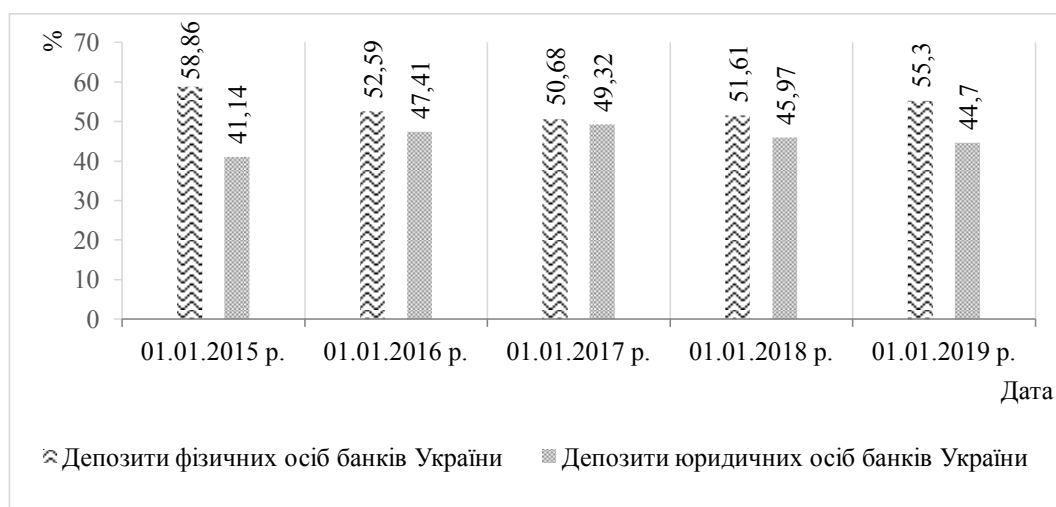

Рис. 2. Динаміка структури депозитів банків України в розрізі депонентів за 2014–2018 рр.

Джерело: складено на основі джерела [9]

Таблиця 2
Динаміка складу залучених депозитів банків України за 2014–2018 рр. в розрізі видів

Показники	Станом на 1 січня					Відхилення 2018/2014 рр., (+, -)	Темп змін 2018/2014 рр., рази
	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.		
Строкові депозити банків України, млн. грн.	447 023	414 607	442 808	472 403	476 689	296 66	1,07
Депозити до запитання банків України, млн. грн.	271 182	345 688	417 230	457 601	486 568	215 386	1,79
Усього депозитів банків України, млн. грн.	718 205	760 295	860 038	930 004	963 256	245 051	1,34

Джерело: складено на основі джерела [9]

Таблиця 3
Динаміка складу залучених депозитів банків України юридичних та фізичних осіб за 2014–2018 рр. в розрізі валют

Показники	Станом на 1 січня					Відхилення 2018/2014 рр., (+, -)	Темп змін 2018/2014 рр., рази
	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.		
Депозити фізичних осіб в національній валюті, млн. грн.	198 154	188 451	200 027	235 365	268 289	70 135	1,35
Депозити фізичних осіб в іноземній валюті, млн. грн.	224 579	211 391	235 799	244 636	241 976	17 397	1,08
Депозити юридичних осіб в національній валюті, млн. грн.	175 759	212 816	240 908	264 529	280 246	104 487	1,59
Депозити юридичних осіб в іноземній валюті, млн. грн.	119 714	147 638	183 305	162 950	150 332	30 618	1,26

Джерело: складено на основі джерела [9]

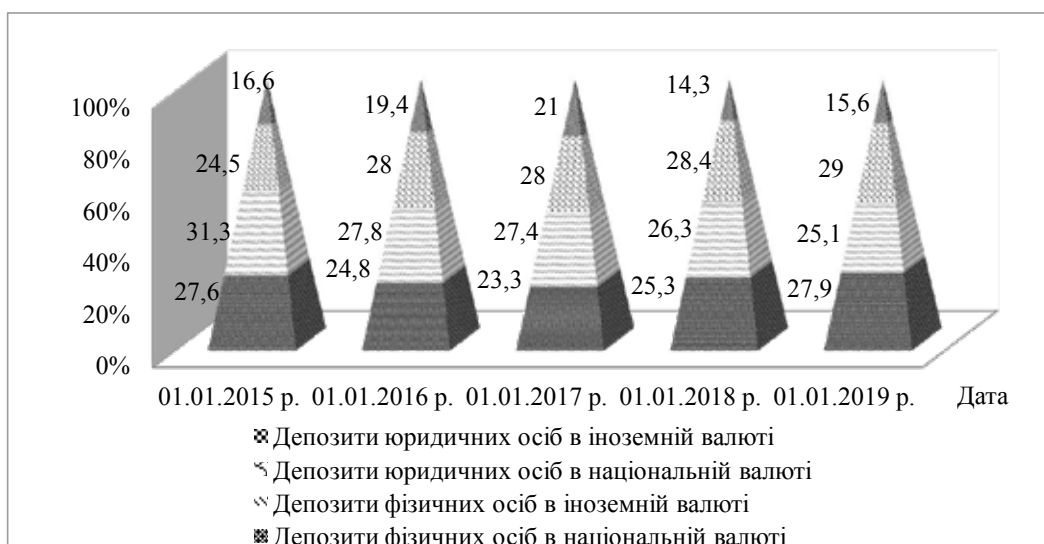

Рис. 3. Динаміка структури депозитів України юридичних та фізичних осіб банків України за 2014–2018 рр. в розрізі валют

Джерело: складено на основі джерела [9]

Питома вага депозитів фізичних осіб в національній валюті в загальній сукупності депозитів банків України на 1 січня 2015 р. та на 1 січня 2018 р. була незмінною, становлячи 27,6% та 27,9% відповідно. Проте цей показник за 2014–2016 рр. зменшився на 4,3%, склавши на 1 січня 2017 р. 23,3%, а за період 2017–2018 рр. він зріс на 6%.

На 1 січня 2015 р. питома вага депозитів фізичних осіб в іноземній валюті склала 31,3%, а за досліджуваний період вона зменшилась на 6,2%, склавши на початок 2019 р. 25,1%. На рівні 27% цей показник спостерігаємо на 1 січня 2016 р. та 1 січня 2017 р.

Питома вага депозитів юридичних осіб в національній валюті за 2014–2018 рр. зросла з 24,5% на початок 2015 р. до 29% на початок 2019 р., тобто на 4,5%, а впродовж 2015–2018 рр. вона мала найбільший відсоток (28%) у загальній сукупності депозитів банків України.

Впродовж останніх п'яти років питома вага депозитів юридичних осіб в іноземній валюті складала найменше значення серед депозитів юридичних та фізичних осіб, а саме на 1 січня 2015 р. вона становила 16,6%, а на 1 січня 2019 р. – 15,6%. Найбільшого значення цей показник досяг на 1 січня 2017 р., склавши 21%.

В разі кризових явищ депозитна діяльність банків повинна бути спрямована на розроблення депозитної стратегії, яка націлена на залучення нових клієнтів, а саме стратегію розвитку та стратегію диверсифікації, утримання наявних клієнтів (стратегія проникнення), впровадження нових напрямів розвитку в депозитних продуктах та послугах (інноваційна стратегія) [1, с. 836].

Таким чином, основними напрямками підвищення ефективності проведення депозитної діяльності банківськими установами є:

- запровадження диференційованих вимог до розмірів капіталів банків, що залучають депозитні строкові вклади від клієнтів;
- проведення інформування громадян про переваги та можливості депозитів для підвищення фінансової грамотності населення;
- розроблення новітніх продуктів щодо фінансового планування й управління капіталом клієнта,

які полягають у тому, що спеціалісти банків складають детальний перелік доходів та витрат клієнта на рік уперед, в якому враховуються податкові зобов'язання клієнта, управління активами, пропонуються узгоджені дії;

- залучення до роботи в банках досвідчених менеджерів зі знанням психології для забезпечення більш продуктивної роботи з клієнтами;

- поширення реклами, яка б містила інформацію щодо умов залучення вкладів та основних аспектів депозитної політики банків, для формування довіри у потенційних клієнтів [8, с. 630].

Депозитна діяльність банків пов'язана із забезпеченням стабільної ресурсної бази на вигідних для банків умовах та захисту інтересів вкладників і кредиторів. Задля вдосконалення зазначеного процесу вважається за доцільне вжиття таких заходів:

- фонд гарантування вкладів фізичних осіб повинен підвищити диференціацію ставок збору по валютних та гривневих депозитах;

- ініціювання прийняття законодавчих норм щодо перегляду положень дострокового розірвання депозитних договорів;

- у межах проектів необхідним є інформування громадян про переваги депозитів; окрім поліпшення захищеності та умов депозитів, необхідно також боротися з нерозумінням широкого загалу можливостей та переваг банківських послуг зі стереотипами щодо їх ненадійності;

- альтернативою ощадним вкладам (але не заміщенням) повинні стати додаткові типи депозитів, які заохочують довгострокові заощадження у гривні [1, с. 836].

Важливим аспектом удосконалення депозитної діяльності можна вважати розширення спектру банківських послуг, які б надавалися в комплексі з депозитним обслуговуванням.

Висновки. За результатами проведеного аналізу депозитної діяльності банків України залучення ресурсів з депозитних джерел проводиться на високому рівні, проте для подальшого розвитку депозитної діяльності та збільшення цього джерела в ресурсній базі доцільно вдосконалювати наявні та впроваджувати нові інструменти, методи й моделі.

Депозитна діяльність залежить від того, наскільки якісно та професійно банківські установи зможуть задовольнити вимоги та очікування клієнта, адже подальша поведінка суб'єктів економічної діяльності та домашніх господарств може суттєво вплинути на результати діяльності банків. Головною метою банківських установ нині є приділення особливої уваги фінансовій грамотності населення, адже потенційні клієнти банків повинні розуміти й знати, що розміщувати депозит їм вигідніше, ніж зберігати гроші вдома. Також

важливим є залучення клієнта на довгостроковій основі, чому сприятимуть спеціальні типи вкладів, які слугуватимуть своєрідною рекламою та заохоченням до банківських продуктів, особливо депозитів.

Отже, ефективна депозитна діяльність на ринку банківських продуктів та послуг має максимально задовольняти різноманітні цільові потреби клієнтів шляхом розроблення та впровадження модифікацій депозитних продуктів, удосконалення технологій депозитного обслуговування клієнтів.

Список використаних джерел:

1. Коваленко В.В. Депозитна діяльність банків України: реалії та розвиток на майбутнє. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2015. № 4. С. 834–837.
2. Вядрова І.М., Герцл І.В. Вплив структури депозитного портфеля банку на формування інвестиційного ресурсу. *Modern Economics*. 2017. № 6. URL: <http://modecon.mnau.edu.ua/issue/6-2017/UKR/viadrova.pdf> (дата звернення: 05.03.2019).
3. Вовчак О.Д., Руцишин Н.М., Андрейків Т.Я. Кредит і банківська справа : підручник. Київ : Знання, 2008. 564 с.
4. Положення про порядок здійснення банками вкладних (депозитних) операцій з юридичними і фізичними особами : Постанова Правління НБУ від 3 грудня 2003 р. № 516. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1256-03> (дата звернення: 05.03.2019).
5. Петрук О.М. та ін. Банківська справа : навчальний посібник / за ред. Ф.Ф. Бутинця. Київ : Кондор, 2007. 461 с.
6. Дзюблюк О.В. та ін. Банківські операції : підручник. Тернопіль : Економічна думка, 2009. 696 с.
7. Руцишин Н.М. Фінансові ресурси банків та особливості їх формування в сучасних умовах. *Збірник наукових праць Державного економіко-технологічного університету транспорту. Серія «Економіка і управління»*. 2014. Вип. 30. С. 263–279.
8. Кумейко О.М., Дереза В.В. Депозитна діяльність банків в аспекті формування їхньої ресурсної бази. *Економіка і суспільство*. 2017. № 10. С. 624–630.
9. Основні показники діяльності банків України // Офіційний сайт НБУ. URL: <http://www.bank.gov.ua> (дата звернення: 07.03.2019).

Руцишин Н. М.

Милян І. І.

Львівський торгово-економічний університет

СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ И НАПРАВЛЕНИЯ РАЗВИТИЯ ДЕПОЗИТНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ БАНКОВ УКРАИНЫ

Резюме

В статье освещена экономическая сущность депозитов и депозитной деятельности банковских учреждений. Приведены этапы осуществления депозитной деятельности банков. Проанализирована динамика состава и структуры привлеченных депозитов банков Украины за последние пять лет в разрезе депонентов. Исследованы изменения срочных депозитов и депозитов до востребования отечественных банков за 2014–2018 гг. Оценены депозиты банков в разрезе валют за исследуемый период. Определены направления развития депозитной деятельности отечественных банков. Приведены пути повышения эффективности депозитной деятельности банковских учреждений.

Ключевые слова: депозит, депозитная деятельность банков, депозиты юридических лиц, депозиты физических лиц, депозитная политика банков.

Ruschyshyn N. M.

Milian I. I.

L'viv Trade and Economic University

CURRENT STATE AND DIRECTIONS OF DEVELOPMENT DEPOSIT ACTIVITIES OF BANKS OF UKRAINE

Summary

The article covers the economic essence of deposits and deposit activity of banking institutions. The stages of carrying out deposit activity of banks are presented. The dynamics of composition and structure of attracted deposits of Ukrainian banks over the last five years in terms of depositors has been analyzed. The changes of term deposits and deposits to the demand of domestic banks for 2014–2018 were investigated. Bank deposits in terms of currencies for the investigated period were evaluated. The directions of development of deposit activity of domestic banks are outlined. The ways of increasing the efficiency of deposit activity of banking institutions are presented.

Keywords: deposit, deposit activity of banks, deposits of legal entities, deposits of individuals, deposit policy of banks.